

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для здобувачів економіко-правового факультету
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОДЕСА
ОНУ
2024

**УДК 94(477)''632/20''(072)
I-907**

Укладач:

Г. С. Левченко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Н. М. Діанова, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського;

Є. І. Масленніков, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та інновацій Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою факультету
історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 2 від 17 жовтня 2023 р.*

I-907 **Історія України [Електронний ресурс]** : електрон. метод. рекомендації для здобувачів економіко-правового ф-ту першого (бакалавр.) рівня вищої освіти / уклад. Г. С. Левченко. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. – 38 с. – 0,8 МБ.

У методичних рекомендаціях розкривається програма курсу, даються вказівки для опанування лекційним матеріалом, тематика семінарських занять та рекомендації щодо підготовки до них. Наведено список джерел та літератури до курсу, завдання для самостійної роботи, перелік тем для презентацій і есе, форми контролю, критерії оцінювання, перелік контрольних питань та таблиці формувального оцінювання.

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти економіко-правового факультету за спеціальностями 051 Економіка, 071 Облік та оподаткування, 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, 073 Менеджмент.

УДК 94(477)''632/20''(072)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	17
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	25
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	27
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	30
ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ.....	33

ВСТУП

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історичний процес в Україні, за історичними періодами, а саме зміна політичних, соціально-економічних та культурних процесів на теренах України від найдавніших часів до сьогодення.

Нормативна дисципліна викладається на неспеціальних факультетах з метою формування та закріплення знань щодо історії України, що є актуальним у сучасних умовах та відповідає потребам сучасного національного розвитку та традиційним цінностям українського суспільства, пов'язаних із повагою до минулого України. Історія України викладається з метою кращого розуміння й переосмислення здобувачами сучасних суспільних потреб, що мають витоки з минулого, для їх свідомої громадської активності.

На курс «Історія України» відводиться 90 годин, 3 кредити. З них для здобувачів очної форми навчання: лекцій передбачається 20 год., семінарських занять 10 год., для самостійної роботи 60 год.; для здобувачів заочної форми навчання: для лекцій відводиться 4 год., семінарських занять 4 год., для самостійної роботи 82 год.

Враховуючи, що на самостійну роботу відведено 67 % від навчального часу для здобувачів очної форми навчання і 91 % – для здобувачів заочної форми навчання, методичні вказівки мають на меті допомогти здобувачам засвоїти базові знання, опанувати навичками та вміннями як під час підготовки до аудиторних занять, так і під час самостійної роботи.

Навчальна дисципліна «Історія України» викладається на першому курсі першого (бакалаврського) рівня освіти в першому семестрі. Дисципліна пов'язана з такими курсами як «Українська мова» та «Філософія».

Метою викладання нормативного курсу є ознайомлення здобувачів із основними досягненнями науки в галузі історичної україністики як фундаментальної науки в системі гуманітарного знання, з основними історичними етапами української історії та основними її складовими – політичним, соціально-економічним,

культурним розвитком у різні історичні періоди, що дозволить навчити аналізувати історичні процеси, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, класифікувати тенденції розвитку історичних подій, формувати наукове осмислення минулого України як складової частини світової спільноти. Важливим є сформувати розуміння здобувачами актуальних проблем сучасної історичної науки в Україні, ознайомити їх із методологічною орієнтацією істориків України, з доробком вчених та їх внеском у фонд історичної науки.

Завданнями дисципліни є:

1. Ознайомити здобувачів з місцем історії у системі університетського навчання.
2. Систематизувати наявні знання здобувачів з вітчизняної історії.
3. Ознайомити здобувачів з закономірностями суспільно-політичних, соціально-економічних та культурних процесів, що проходили на українських землях.
4. Сформувати у здобувачів уявлення щодо оцінок найбільш дискусійних подій історії України.
5. Сприяти формуванню уявлень про міжпредметні зв'язки у вивченні гуманітаристики.
6. Звернути увагу здобувачів на новітні засоби передачі інформації з історії України в контексті викликів епохи постправди.
7. Показати закономірності історичного розвитку при вивченні основних етапів становлення вітчизняної і зарубіжної культури і її взаємозв'язок із соціально-економічними, політичними процесами суспільства.
8. Розкрити сутність політичних, соціально-економічних та культурних процесів на території України у ході історичного розвитку.

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями 051 Економіка, 071 Облік та оподаткування, 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, 073 Менеджмент вивчення навчальної дисципліни «Історія України» спрямоване на формування загальних компетентностей.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні **знати**:

- необхідний комплекс джерел та історіографічний доробок до курсу;
- основні та актуальні питання тематики даного курсу;
- важливі дати та події пов'язані з політичною, економічною, соціальною історією та культурним розвитком України;
- найвидатніші персоналії, які визначали хід історичних подій в Україні.

Здобувачі вищої освіти повинні **вміти**:

- систематизувати й аналізувати джерельну базу курсу;
- узагальнювати фактичний матеріал, набутий під час лекцій та самостійно опрацьованої літератури до курсу;
- робити висновки з вивченої теми;
- користуватися картографічним та іншими допоміжними матеріалами.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематика лекційних занять

Змістовий модуль I. Україна в найдавніші часи та період середньовіччя

ТЕМА 1. ВСТУП ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.

НАЙДАВНІШІ ЧАСИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Місце України в сучасному світі. Предмет і завдання курсу. Огляд джерел і літератури. Методичні поради до вивчення курсу.

Походження людини. Кам'яна доба на теренах України. Трипільська культура: дискусійні питання. Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Геродот про Скіфію. Суспільно-політичний устрій скіфських племен. Рід занять, військові походи. Культура та вірування скіфів. Античні міста-держави на території України: причини появи, суспільно-

політичне життя, економічний та культурний розвиток. Слов'янські племена. Етногенез слов'ян. Перші письмові згадки про слов'ян. Розселення слов'ян. Суспільно-політичний лад. Соціально-економічний розвиток. Релігія та культура слов'ян.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Здобувачі освіти мають засвоїти актуальні моменти того, яке місце посідає Україна в сучасному світі, базові теоретичні поняття стосовно предмету і завдань курсу історії України, приділити увагу внеску різних давніх етносів у скарбницю історичної спадщини. Вони мають, спираючись на причинно-наслідкові зв'язки, оволодіти розумінням логіки зміни історичних періодів, зокрема, епох давньої історії, звернути увагу на часи співіснування держав та бездержавних спільнот. Окремо звертаємо увагу на питання прабатьківщини слов'ян, на те, що явища автохтонного походження поєднувалися з досвідом, привнесеним на територію України з міграційними процесами.*

ТЕМА 2. РУСЬ У ІХ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XII ст.

Утворення держави Русь. Норманська теорія та її наслідки. Русь наприкінці ІХ – першій половині ХІ ст. Князь і дружина, органи влади. Формування державної території. Законодавство. Хрещення Русі та значення прийняття християнства як державної релігії. Зовнішня політика і міжнародне становище Русі. Русь в останній період свого існування. Місце Русі в історії України та в етногенезі українського народу.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Здобувачі освіти мають звернути увагу на передумови та обставини виникнення держави Русі (Русі-України), засвоїти розуміння того, що цей процес був складний і переважно місцевого автохтонного характеру, що не виключало певних впливів досвіду інших народів, зокрема, як і в Західній Європі, норманів (вікінгів, варягів). Здобувачі освіти мають приділити спеціальну увагу державно-політичній історії, реформам, які впливали на розширення кордонів та зміцнення держави, формування єдиного релігійно-культурного простору.*

ТЕМА 3. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XII – НА ПОЧАТКУ XVII ст.

Феодална роздробленість Русі як закономірний етап розвитку середньовічних держав. Галицько-Волинська держава у XII ст. – 60-ті рр. XIII ст. Данило Галицький. Монгольська навала. Встановлення золотоординського панування та боротьба з ним. Включення українських земель до складу іноземних держав у другій половині XIV ст. – першій половині XVI ст. Боротьба Великого князівства Литовського та Польського королівства за українські землі. Входження Закарпаття до Угорщини, а Буковини – до Молдавського князівства. Створення Кримського ханства. Туреччина та землі України.

Литовсько-руська держава. Великокнязівська опозиція у 30-40-х роках XV ст. Галичина, Буковина та Закарпаття у XV–першій половині XVI ст. Люблінська унія 1569 р. Соціально-економічний розвиток українських земель. Формування української народності: етапи, територія, мова, побут. Берестейська унія 1596 р. Передумови та причини виникнення українського козацтва. Утворення Запорозької Січі. Організація реєстрового козацтва. Розвиток культури в Україні у XV – першій половині XVII ст. Діяльність православних братств.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: Здобувачі освіти мають також акцентувати увагу на історичному значенні Галицько-Волинської держави, на особливостях її розвитку в умовах роздробленості Русі та необхідності боротьби з монголами, що впливало на зовнішню та внутрішню політику її правителів. Також необхідно звернути увагу на вплив періоду роздробленості Русі на формування української національно-релігійної ідентичності.

Варто звернути увагу на причини тимчасового припинення самостійного існування української державності, на те, що її спадщина частково, з певними змінами, певний час у вигляді удільних князівств та культурно (релігійно)-правових надбань, існувала в Великому князівстві Литовському. Здобувачі освіти мають знати перелік країн, куди входили сучасні українські території, визначати роль в історії України державних Кревської, Люблінської та Берестейської уній. Вони мають звернути увагу на наростання

соціальних, релігійних, правових, культурних, політичних суперечностей, як наслідків політики різних країн, зокрема Речі Посполитої, Кримського ханства, що викликало різні «відповіді» в українському суспільстві, у тому числі появу козацтва.

Змістовий модуль 2. Україна в добу нового часу

ТЕМА 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В РОКИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ СЕРЕДИНИ XVII ст. – ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

Зростання соціальної напруженості в Україні наприкінці XVI – першій половині XVII ст. Періодизація козацьких виступів. Петро Конашевич-Сагайдачний. Козацькі війни з Річчю Посполитою в 20-30-х рр. XVII ст. Україна напередодні Національно-Визвольної революції. Причини характер, рушійні сили та початковий етап. Бойові дії в 1649-1653 рр. Формування української державності. Українсько-московський договір 1654 р. Проблема завершення Національно-Визвольної революції в історичній літературі. Історичне значення Національно-Визвольної революції середини XVII ст.

Політичне становище в Україні після смерті Б. Хмельницького. І. Виговський. Ю. Хмельницький. Розділ Гетьманщини на Лівобережну і Правобережну. Андрусівське перемир'я. Гетьман П. Дорошенко. Запорозька Січ у другій половині XVII ст. І. Сірко. «Вічний мир» 1686 р. Відновлення козацтва на Правобережжі. С. Палій. Початок гетьманства І. Мазепи. Соціально-економічний розвиток і суспільно-політичний лад в Україні. Культура України в другій половині XVII ст.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Здобувачі освіти мають засвоїти базові поняття стосовно передісторії, причин та характеру Національно-визвольної війни (революції) українського народу у середині XVII ст., засвоїти уявлення про причини існування в історичних працях різних хронологічних меж війни. Вони мають ознайомитися з героїчними подіями війни, направленими на те, щоб досягти звільнення України і створити*

самостійну державу. Особливу увагу приділено розумінню умов укладення договору з Московським царством та наслідкам, до яких це призвело. Okремо наголошено на причинах, змісті та наслідках доби Руїни.

ТЕМА 5. ГЕТЬМАНЩИНА У XVIII ст.

Політичне становище українських земель наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Північна війна та союз І. Мазепи з Карлом XII. П. Орлик. Наступ царату на інституції української державності. Нова Січ. Соціально-економічний розвиток українських земель. Виступи проти соціального визиску на Правобережжі. І. Скоропадський. П. Полуботок. Д. Апостол. Наступ царизму на автономію Гетьманщини.

Соціально-економічне і політичне становище Лівобережної і Слобідської України. Остаточна ліквідація царизмом автономного устрою Лівобережжя і Слобожанщини. Зміни в адміністративно-територіальному устрої Лівобережжя і Слобожанщини. Система органів управління. Селянські повстання на Лівобережжі, Слобожанщині і Правобережжі. Відвоювання і заселення Північного Причорномор'я. Правобережжя і західноукраїнські землі в другій половині XVIII ст.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Здобувачі освіти мають звернути увагу на державно-політичні наслідки боротьби українського народу, на її нові форми на початку XVIII ст. за часів І. Мазепи та П. Орлика. Особлива увага має бути приділена наступу московського царату на автономію України з повною її ліквідацією, а також специфіці розвитку Правобережної України в цей період під владою і в умовах уніфікаційної політики російської держави, що викликало різну реакцію з боку українського суспільства, в тому числі у формі гайдамаччини.*

ТЕМА 6. УКРАЇНА В XIX ст.

Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Особливості соціально-

економічного розвитку в Лівобережній, Слобідській та Південній Україні. Початок національного відродження. Декабристський і польський національні рухи та їх вплив на українське відродження. Зародження українського політичного руху.

Реформи 1860–1870-х рр. в Російській імперії та Україна. Економічний розвиток України у 1860–1890 рр. Зміни в соціальній структурі населення.

Українській національно-визвольний рух в Наддніпрянщині. Русифікаторська політика царського уряду Участь українців в російському та польському визвольних рухах. Український національно-визвольний рух на території Західної України. Створення українських політичних партій.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Здобувачі освіти мають ознайомитися з головними тенденціями в історії України цього періоду, визначеними у значній мірі процесами становлення модерної нації, поширенням демократичних ідей, впливом подій у Європі, в першу чергу з погляду прийняття Конституції та революцій з їх наслідками для суспільно-політичного розвитку епохи. Вони мають засвоїти поняття щодо існування зв'язку між українським національним відродженням та загальноєвропейським процесом формування сучасних націй, водночас необхідно звернути увагу на специфіку України. Окремо слід зосередитися на поширенні у масовій свідомості ідеї єдності України поза тим, що її етнічно визначена територія знаходилася у складі різних країн й розділялася державним кордоном між імперіями. Також слід приділити увагу політичному етапу національного відродження, що супроводжувався появою політичних партій з чітко прописаними програмами та баченням майбутнього України як незалежної держави, або, в якості найближчої перспективи державного будівництва, автономії. Окрему увагу слід приділити ставленню з боку Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій до процесу формування модерної української нації.*

Змістовий модуль 3. Новітній період історії України

ТЕМА 7. УКРАЇНА В ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ ст.

Соціально-економічне і політичне становище українських земель на початку ХХ ст. Україна в революції 1905–1907 рр. Україна в період реакції та в роки Першої світової війни. Українська культура на початку ХХ ст.

Крах самодержавства і початок національно-демократичної революції в Україні. Утворення Української Центральної Ради. Проголошення автономії України. Боротьба за владу в Україні в кінці 1917 – на початку 1918 рр. Універсали Центральної Ради та їх значення. Брест-Литовський мирний договір. Перша радянсько-українська війна.

Українська Держава П. Скоропадського. Отаманщина. Період Директорії УНР. Західноукраїнська Народна Республіка. Встановлення радянської влади в Україні у 1920 р. Зимові походи. Радянсько-польська війна.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Здобувачі освіти мають звернути увагу на соціально-економічне і політичне становище українських земель на початку ХХ ст., на роль Першої світової війни в історії українського народу та українського національного руху, початку й розвитку Української національно-демократичної революції. Вони мають враховувати вплив революційних подій в Російській та Австро-Угорській імперіях на становлення новітньої української державності, засвоїти поняття щодо кожної державної форми, розуміти, чим зумовлені переходи від однієї форми української державності до іншої. Здобувачі освіти мають вказувати на причини подій, пов'язані як з внутрішнім розвитком України, так і з впливом зовнішніх чинників на хід Української національно-демократичної революції 1917–1920 рр. Вони мають розуміти всю складність проведення суспільних реформ, регулювання внутрішніх суспільних відносин в умовах боротьби за національну державність. Необхідно також звернути особливу увагу здобувачів освіти на досвід втілення під час Української національно-демократичної револю-*

ції 1917–1920 рр. ідеї соборності українських етнічних земель в одній національній державі, на інші аспекти різноманітного історичного спадку революційної доби в Україні, а саме в сфері державної території, національно-державної символіки, культурного та релігійного становища. Здобувачі освіти мають звернути увагу на причини поразки революції та обставини поширення радянської/більшовицької державності в Наддніпрянській Україні.

ТЕМА 8. РАДЯНСЬКА УКРАЇНА В 1920–1930-ті рр.

ЗАХІДНА УКРАЇНА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Радянська Україна у 20-ті рр. Особливості впровадження НЕПу на українських землях. Політика коренізації. Соціально-економічні перетворення в радянській Україні наприкінці 1920–30-ті рр. Індустріалізація та колективізація. Голодомор 1932–1933 рр. Суспільно-політичні процеси в радянській Україні наприкінці 1920–30-ті рр. Формування тоталітарної системи. Початок широкомасштабних репресій тоталітарного уряду.

Перебування західних українських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Порівняльна характеристика політики цих держав щодо українців. Активна політична та культурницька діяльність української еміграції у міжвоєнний період. Українське політичне життя в Східній Галичині. Організація українських націоналістів – борець за волю України. «Карпатська Україна» – спроба побудови української державності в Закарпатті.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Здобувачі освіти мають звернути увагу на те, що у 1920–1930-х рр. українські землі, внаслідок системи міжнародних договорів після Першої світової війни та договорів внаслідок локальних війн (зокрема, так званої польсько-радянської), ввійшли до складу різних держав, з різним суспільно-політичним та економічним устроєм, ідеологією, політикою урядів щодо національних меншин та приєднаних українських етнічних територій. Необхідно звернути увагу на специфіку розвитку України в умовах перебування її територій у складі тоталітарних чи авторитарних держав/урядів. Здобувачі*

освіти особливу увагу мають звернути на різні аспекти радянської політики реформування в Україні, її тактичну непослідовність та наслідки, на причини та трагічні наслідки Голодоморів, на політику репресій загалом. Слід враховувати, що український національний рух у цей період мав відносні можливості для розвитку, поділявся на різні течії, помірковані та більш радикальні. Здобувачі освіти мають звернути увагу на причини формування різних напрямів національного руху на цьому історичному етапі, на роль ОУН, а також на ідейну спрямованість ОУН (б) та ОУН (м). Особливу увагу слід приділити унікальному, в силу особливих політичних обставин та впливів, досвіду переходу Підкарпатської Русі від автономії до проголошення незалежності Карпатської України.

ТЕМА 9. УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 60-х рр. ХХ ст.

Початок Другої світової війни і доля західноукраїнських земель. Встановлення німецького окупаційного режиму в Україні. Боротьба проти нацистської окупації 1942–1944 рр.

Основні військові операції Червоної Армії на території України. Політика радянської влади у звільнених областях. Течії руху опору. ОУН–УПА на завершальному етапі війни. Наслідки Другої світової війни для України. Міжнародне становище УРСР внаслідок Другої світової війни.

Повоєнна відбудова і розвиток України в 1945 – середині 1950-х рр. Голод в Україні в 1946–1947 рр. Завершення радянської інкорпорації західноукраїнських земель. Суспільно-політичне та культурне життя. Україна в умовах десталінізації (1956–1964 рр.) Зародження дисидентського руху.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: Особливу увагу слід приділити складному історичному досвіду України під час Другої світової війни, під час військових подій, нацистської окупації та боротьби проти неї різних суспільно-політичних сил, становищу населення. Особливу увагу слід приділити питанню ставлення ОУН (б) та ОУН (м) до можливості відновлення незалежної України в

умовах міжнародного конфлікту між нацистською Німеччиною та СРСР, а також ролі УПА у Другій світовій війні. Звертаючись до наслідків Другої світової війни, здобувачі освіти мають особливу увагу приділити демографічним та економічним втратам, а також питанням територіального розширення радянської України, його закріпленню у міжнародному законодавстві.

Здобувачі освіти мають звернути увагу на ситуацію у повоєнний час, на новий період політичних репресій, на тотальну підпорядкованість життя суспільства тоталітарній державній політиці. Окрему увагу слід приділити процесам в приєднаних до УРСР західноукраїнських землях, які довгий час залишалися епіцентром радикальної опозиції радянзації та загалом політиці СРСР. Особливу увагу слід приділити соціально-економічному розвитку в повоєнне десятиліття, який супроводжувався трагедіями як Голодомор 1946–1947 рр.

Окремо варто звернути увагу на період лібералізації суспільства під час «відлиги», на проведення економічних та соціальних реформ, на появу дисидентського руху, що заклало передумови для руху України до незалежного статусу.

ТЕМА 10. РАДЯНСЬКА УКРАЇНА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 60-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 80-х рр. ХХ ст. СУЧАСНА УКРАЇНА

Верхівковий переворот. Проблеми економічного розвитку. Суперечливі процеси у розвитку культури і науки. Україна в період загострення кризи радянської системи (1965–1985). Українська Гельсінська Група та її діяльність.

Спроба державного перевороту 1991 р та проголошення незалежності України. Діяльність президента Л. Кравчука, урядів і парламенту України в галузі державного будівництва. Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Інфляційні процеси. Поширення безробіття. Дискусії навколо проблеми Кримської автономії. Загострення протистояння

між законодавчою та виконавчою гілками центральної влади у 1993 р. Вибори до Верховної Ради та президента України у 1994 р.

Соціально-економічна та політична платформа президента Л. Кучми. Затвердження програми економічної лібералізації восени 1994 р. Початок реалізації програми приватизації державного майна. Формування політико-економічних груп. Прийняття Конституції України. Грошова реформа. Прем'єр-міністр В. Ющенко. Початок економічної стабілізації наприкінці 1990-х років. Політична криза 2000–2001 рр. Кампанія «Україна без Кучми!».

«Помаранчева» революція. Початок президентської виборчої кампанії 2004 р. і українське суспільство. Фальсифікації виборів з боку влади. Президентська діяльність В. Ющенка. Вибори Президента України 2010 р. Зміна політичного вектору розвитку країни за президентства В. Януковича. Причини, привід, перебіг та наслідки «Революція гідності» 2013–2014 рр. Анексія Криму РФ. Війна на Донбасі (2014–2022). Широкомасштабне вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 рр. та події війни проти України. Українські герої російсько-української війни. Міжнародна підтримка України.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Окремо здобувачі освіти мають приділити увагу ключовим подіям в політичному житті СРСР та УРСР в період застою. Спеціальна увага має бути приділена процесам періоду «перебудови». Звертаючись до розвитку незалежної України, здобувачі освіти мають засвоїти поняття щодо причин та обставин проголошення незалежності, звернути увагу на кризові явища та здобутки 1990-х рр. – початку XXI ст., на сучасні особливості формування української державності та української політичної нації. Окремо варто звернути увагу на інтеграцію України до ЄС та світу загалом, на розвиток зовнішньополітичної доктрини. Здобувачі освіти мають визначати причини, зміст та наслідки революцій в добу незалежності України та слід приділити увагу проблемам міждержавних відносин та причинам і перебігу війни з російською федерацією.*

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські заняття призначені для формування та закріплення у здобувачів освіти головних компетентностей. Вони передбачають розгляд тем за визначеним планом, а також презентацію здобувачами результатів самостійної роботи.

Плани семінарських занять

Очна форма навчання:

Заняття 1. Середньовічна держава – Русь.

1. Східнослов'янські племена: побут, культура, вірування.
2. Утворення Русі: теорії походження.
3. Особливості політичної історії, зовнішньої та внутрішньої політики князів у другій половині IX – середині XII ст.
4. Особливості розвитку культури Русі.

Теми доповідей, рефератів, презентацій:

- Вірування давніх слов'ян.
- Історична роль князів Русі (за вибором).
- Релігійні реформи Володимира Великого.
- Особливості зовнішньої політики князів Русі.

Поняття, терміни: праатьківщина слов'ян, давні слов'яни, анти, венеди, склавини, автохтонний, Русь, варяги, «Повість минулих літ», «Руська правда», соціальна стратифікація, літописи, «Повчання дітям», собори, ікони, мозаїки, фрески, «Слово о полку Ігоревім».

Постаті: Рюрик, Олег, Ігор, Ольга, Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Ярославичі, Володимир Мономах, Мстислав Володимирович Великий.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: Під час підготовки до семінарського заняття здобувачам варто звернути увагу на те, що слов'яни є автохтонним (корінним) населенням Європи індоєвропейського походження. Їх формування відбувалося на початку нашої ери. У II–VII ст. в результаті Великого переселення народів слов'яни розселилися в різних напрямках і так з'явилися три

гілки слов'ян: західні, південні та східні. На території України утворилися окремі племінні об'єднання, які перелічуються в «Повісті минулих літ». Провідна галузь господарства слов'ян – землеробство. Також були розвинені скотарство, ремесла й торгівля. Розвиток економіки мав вплив на культуру та вірування давніх слов'ян.

Теорії походження Русі: норманська (Г. Байєр, Г. Міллер та А. Шльоцер), теорія автохтонного походження Русі (М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський, та ін.), хозарська, болгарська, сарматська та ін. На сьогодні дослідники вважають, що варяги не заснували державу Русь, але мали деякий вплив на державотворення в Русі.

Щодо особливостей політичної історії, зовнішньої та внутрішньої політики князів у другій половині IX – середині XII ст. рекомендовано розглянути політику перших князів та спробувати їх згрупувати за тим, яким питанням політики приділяли більше уваги.

Окрему увагу варто приділити особливостям розвитку культури Русі, а саме: освіті, літературі, розвитку архітектури і образотворчого мистецтва та впливу на це прийняття християнства.

Рекомендована література: [1, 4, 6, 7, 10, 11, 29]

Заняття 2*. Українські землі в складі іноземних держав наприкінці XV – першій половині XVII ст.

1. Політичне та соціально-економічне становище українських земель.
2. Козацтво в системі соціально-економічних та політичних відносин в кінці XV – першій половині XVII ст.
3. Особливості релігійного життя в Україні. Берестейська унія та її наслідки.
4. Розвиток української культури у складі іноземних держав.

Теми доповідей, рефератів, презентацій.

- Зародження книгодрукування в Україні.

- Фортеця Качубеїв (Кочубіїв, Качибей, Хаджибей) в історії Одеси.
- Литовські Статути як пам'ятка права.
- Острозька академія – навчальний заклад України епохи середньовіччя.
- Хотинська війна: причини, перебіг та наслідки.
- Петро Могила в духовній історії України.
- Військові дії козацького війська проти Османської імперії у першій чверті XVII ст.
- Московські походи польського і козацького війська на початку XVII ст.

Поняття, терміни: Велике князівство Литовське, унія, Річ Посполита, воєводство, магдебурзьке право, фільварок, кріпацтво, козацтво, Дике поле, Запорізька Січ, Кримське ханство, гетьман, військові походи, клейноди, реєстрове козацтво, греко-католицька церква, братства, полемічна література, книгодрукування, Пересопницьке Євангеліє, козацько-селянські повстання.

Постаті: Любарт, Ягайло, Ядвіга, Вітовт, Свидригайло, Сигізмунд, Хаджі Гірей, Д. Вишневецький, М. Рогоза, І. Потій, І. Борецький, К. Острозький, К. Косинський, С. Наливайко, М. Жмайло, Т. Трясило, І. Сулима, П. Бут, Я. Острянин, Д. Гуня, П. Конашевич-Сагайдачний, М. Смотрицький, Ю. Дрогобич, І. Федорович та інші.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: Потрібно звернути увагу на особливості політичного та соціально-економічного становища українських земель у складі іноземних держав наприкінці XV – першій половині XVII ст., розуміючи причини того, чому не була створена власна держава, а українські землі опинилися під зверхністю інших держав. Здобувачі мають зробити порівняльний аналіз становища українських земель у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Чому литовські князі запровадили принцип: «Старого не порушуємо, нового не вводимо»? Які були причини, зміст та наслідки укладання

Люблінської унії? Яка передісторія релігійної унії? Що було характерне для релігійного життя в цей час?

Варто розглянути причини виникнення українського козацтва, його особливості та вплив на суспільно-політичні відносини. Окремо звернути увагу на виникнення Запорозької Січі, реєстрового козацтва, добу героїчних походів та козацько-селянських повстань кінця XV – першої половини XVII ст.

Своєрідність української культури в цей час була зумовлена перебування українських земель у складі декількох держав, що впливало на умови розвитку культури. У цей час на українських землях поширюються ідеї Відродження, Реформації та Контрреформації. Варто звернути увагу на розвиток освіти (братські школи, Острозька академія, Києво-Могилянська академія), поширення книгодрукування, полемічної літератури, книжкової мініатюри, гравюри, нові тенденції в містобудуванні.

Рекомендована література: [1, 4, 6, 7, 10, 11]

Заняття 3. Визвольна війна українського народу середини XVII ст.

1. Причини, характер, рушійні сили і перші перемоги Визвольної війни.
2. Бойові дії війська в 1649–1653 рр.
3. Формування української державності: дискусійні питання.
4. Українсько-московський договір 1654 р. та його наслідки.
5. Події в Україні після смерті Б. Хмельницького.

Теми доповідей, рефератів, презентацій:

- Б. Хмельницький та О. Кромвель: порівняльна характеристика.
- Іван Богун – видатний діяч середини XVII ст.
- Доба Руїни: причини, зміст та наслідки.

Поняття, терміни: Національно-визвольна війна/революція, козацька старшина, магнати, шляхта, Військо-Запорізьке, полково-сотенний устрій, Зборівський договір, Білоцерківський договір, Переяславська рада, Березневі статті, Кримське ханство, Чорна рада, Руїна.

Постаті: Б. Хмельницький, І. Богун, М. Кривоніс, М. Потоцький, М. Калиновський, В. Лупул, М. Гладкий, М. Пушкар, Я. Барабаш, Т. Хмельницький, І. Виговський, Ю. Хмельницький, Я. Сомко, П. Тетеря, І. Брюховецький, Д. Многогрішний, П. Дорошенко, М. Ханенко, І. Самойлович, І. Сірко.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: *Рекомендуємо звернути увагу на різні підходи в датуванні та періодизації Національно-визвольної революції середини XVII ст. Окремо розглянути причини, характер, рушійні сили та перебіг бойових дій в 1648–1653 рр. У визвольній боротьбі взяли участь представники всіх верств українського суспільства та головною і рушійною силою виступили козаки, селяни та міщани. Зосереджуємо увагу на меті та її реалізації. Розглядаючи питання формування української державності варто спробувати розібратися у дискусійних питаннях та порівняти умови Зборівського, Білоцерківського договорів та Березневих статей, а також розглянути процес формування Української держави й до яких наслідків це призведе.*

Після смерті Б. Хмельницького становище в Україні буде надзвичайно складним: козацька старшина розгорнула боротьбу за владу, що призведе до громадянської війни і занепаду держави. Варто розглянути причини, зміст та наслідки доби Руїни на українських землях.

Рекомендована література: [1, 4, 6, 7, 10, 11]

Заняття 4. Україна в період національної революції 1917-1920 рр.

1. Діяльність Української Центральної Ради.
2. Політика гетьмана П. Скоропадського.
3. Період Директорії УНР. Отаманщина на території України.
4. ЗУНР.
5. Особливості політики більшовиків у добу національно-визвольних змагань.

Теми доповідей, рефератів, презентацій

- Розвиток культури в Україні в добу національно-визвольних змагань 1917-1920-х рр.
- Матеріально-побутові умови життя студентів в УСРР у 1920-х рр.
- Дмитро Донцов: життєвий шлях та характеристика політичних поглядів.

Поняття, терміни: Перша світова війна, Тимчасовий уряд, Установчі збори, Українська Центральна Рада, Універсали, Генеральний секретаріат, автономія, федерація, більшовицький переворот, Українська Народна Республіка, Брест-Литовський договір, Гетьманський переворот, Українська держава, Директорія УНР, отаманщина, ЗУНР, Державний секретаріат, УГА, Акт злуки УНР та ЗУНР, Народний секретаріат, «воєнний комунізм», радянсько-польська війна, Варшавська угода, Ризький мир.

Постаті: М. Грушевський, С. Єфремов, В. Винниченко, С. Петлюра, П. Скоропадський, В. Вернадський, Ф. Швець, О. Андрієвський, А. Макаренко, Н. Махно, М. Григор'єв, Б. Мартос, В. Чехівський, Є. Петрушевич, К. Левицький, О. Греков, Х. Раковський, А. Денікін,

Методичні рекомендації до опрацювання теми: Варто звернути увагу на те, що нова сторінка історії України була відкрита під час Першої Світової війни, коли в результаті кризи зникли імперії до складу яких входили українські землі. За таких умово виникла Українська Центральна Рада на чолі з М. Грушевським. Варто проаналізувати тексти чотирьох універсалів, щоб охарактеризувати процес зміни завдань УЦР у залежності від обставин. Окремо потрібно розглянути дві радянсько-українські війни та зимові походи УНР. Розглядаємо причини падіння УЦР та прихід до влади гетьмана П. Скоропадського і основні напрями політики гетьманського уряду. Розглядаємо причини, зміст і наслідки отаманщини на українських землях. Акцентуємо увагу здобувачів на розумінні складності ситуації, за якої відбувається зміна влади і відбувається відновлення УНР Директорією. У цей же

час лідери політичних партій Галичини разом з греко-католицьким духовенством утворили у Львові західноукраїнський парламент, який виступав за створення держави – ЗУНР. Варто зробити порівняння політики урядів УНР та ЗУНР, а також розглянути процес та наслідки Акту злуки 22 січня 1919 р. Окремо говоримо про причини поразки української національно-демократичної революції 1917–1920-х рр. Доцільно охарактеризувати особливості політики більшовиків, щоб зрозуміти завдяки чому їм вдалося отримати підтримку серед народних мас, а згодом зіткнутися із супротивом населення та змінити курс побудови «воєнного комунізму».

Рекомендована література: [1, 2, 4, 6, 7, 10, 11]

Заняття 5*. Україна в роки II світової війни і перше післявоєнне десятиліття

1. Включення західноукраїнських земель до складу УРСР.
2. Причини невдач червоної армії в червні 1941 р. та основні військові операції на території України.
3. Рух Опору на українських землях у роки II світової війни: дискусійні питання.
4. Наслідки Другої світової війни для УРСР.
5. УРСР в перше післявоєнне десятиліття.

Теми доповідей, рефератів, презентацій

- Августин Волошин: політичний портрет.
- Одеса під час румунської окупації 1941-1944 рр.
- Військовий діяч України періоду Другої світової війни (за вибором).

Поняття, терміни: Пакт Молотова Ріббентропа, Друга світова війна, радянська, «золотий вересень», репресії, депортації, план «Барбаросса», «бліцкриг», танкова битва Луцьк-Рівне-Броди-Дубно, оборонні бої, евакуація, окупація, рейхскомісаріат Україна, Дистрикт Галичина, Трансністрія, прифронтна зона, план «Ост», «Новий порядок», Холокост, течії Руху Опору, ОУН-УПА, радянські партизани, рейкова війна, оборона Одеси, оборона Києва, оборона

Севастополя, «сіропіджачники», відбудова, четверта п'ятирічка, депортація, репатріація, операція «Вісла».

Постаті: Т. Бульба-Боровець, С. Бандера, Я. Стецько, Р. Шухевич, С. Тимошенко, Т. Строкач, С. Ковпак, О. Федоров, М. Наумов, О. Сабуров, Є. Патон, В. Сосюра, О. Довженко.

Методичні рекомендації до опрацювання теми: При підготовці варто звернути увагу на важливі моменти теми заняття: спекулятивність досліджуваного питання, чимало білих плям в історії війни, дискусійні моменти. Доцільно опрацювати тексти радянсько-німецьких договорів 1939 р. із додатковими секретними протоколами для кращого розуміння передумов початку Другої світової війни.

У планах Німеччини українські землі посідали важливе місце. Так само і для Радянського Союзу був важливим процес включення цих земель до свого складу та здійснення політики радянізації за радянською схемою модернізації 1930-х рр.

Детально треба розглянути причини невдач Червоної армії в червні 1941 р. та основні військові операції на території України з 1941 р. до 1944 р. Щодо Руху Опору на українських землях у роки II світової війни зосереджуємо увагу на дискусійних питаннях.

Стосовно наслідків Другої світової війни для УРСР, намагаємось зрозуміти важливі моменти процесу розгрому нацистських загарбників та усвідомити, що з одного боку – це втрати і величезні збитки, а з іншого завоювання Україною міжнародного авторитету, як члена співзасновника ООН, зростання віри й свідомості народу, об'єднання етнічних українських земель у межах УРСР.

Щодо повоєнної відбудови варто охарактеризувати стан народного господарства, продовження репресивної політики, голод 1946–1947 рр., протистояння ОУН-УПА, операція «Вісла», боротьба з греко-католицькою церквою.

Рекомендована література: [1, 2, 4, 6, 7, 10, 11, 27]

Заочна форма навчання: Пропонуються до підготовки теми 2* і 5* семінарських занять для здобувачів очної форми навчання.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здобувачів зорієнтована на виконання тих видів робіт, які передбачають опанування додатковими знаннями у позааудиторний спосіб згідно визначених викладачем завдань. Вона є складовим елементом університетської освіти та закономірним продовженням аудиторної роботи викладача і здобувачів.

Одним із видів самостійної роботи є написання есе після перегляду документальної передачі із циклу «Розсекречена історія». Виконання такого роду завдання має на меті визначити рівень самостійного осмислення й аналізу історичної події та передбачає виявлення схильності студентів до сприйняття певної історичної проблематики, а також вміння використовувати набуту інформацію під час роботи на семінарських заняттях. Умови виконання самостійного завдання: перегляд документальної передачі та написання есе.

ТЕМАТИКА ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ПЕРЕДАЧ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (ПРОЄКТ «РОЗСЕКРЕЧЕНА ІСТОРІЯ»)

1. Михайло Грушевський.
2. 100 років Українській революції. Фундамент Незалежності.
3. Історичні міфи про бій під Крутами.
4. 100 років Директорії. Чому Скоропадський не втримав владу?
5. День злуки чи розлуки?
6. Як і чому українці захопилися націоналізмом?
7. Чому Європа мовчала про Голодомор?
8. Два постріли: Хвильовий і Скрипник.
9. Великий терор очима ката.
10. Річниця розстрілів в урочищі Сандармох.
11. Карпатська Україна: 80 років проголошення незалежності.
12. Чому вибухнула Друга світова війна?
13. Міф про віроломний напад.
14. Чому українці рятували євреїв?
15. Ціна звільнення Києва: перемога до «червоної дати».
16. Українці у Другій світовій війні.
17. Страсті за Бандерою.
18. Кенгір, Хрущов і любов. Як кохання зруйнувало Імперію Зла.
19. Ким був товариш Щербицький?
20. Чорнобиль: що встановило розслідування катастрофи?
21. Революція на граніті. Чи міг бути інший сценарій?
22. СРСР. Розпад останньої імперії.

Посилання на сайт.

https://tv.suspilne.media/programs/declassified_history

Завдання (орієнтовні питання):

1. Актуальність проблеми, що обговорювалася.
2. Характеристика підбору учасників передачі.
3. Що знали до перегляду передачі?
4. Що дізнались нового?
5. Які уроки історії можна взяти із передачі?

Питання для підсумкового контролю

1. Предмет вивчення, періодизація, джерела та історіографія історії України.
2. Кам'яна доба на території України: етапи розвитку людини та суспільства.
3. Трипільська археологічна культура та її історичне значення.
4. Кіммерійці, скіфи та сармати на теренах України.
5. Античні міста-держави в 1 тис. до н. е. у Північному Причорномор'ї.
6. Східні слов'яни у давнину. Виникнення держави Русь.
7. Особливості зовнішньої та внутрішньої політики київських князів до Володимира Святославича.
8. Русь у період розквіту: Володимир Великий та Ярослав Мудрий.
9. Соціальна структура та економічний розвиток Русі.
10. Політичний і культурний розвиток Русі в XI – першій третині XII ст.
11. Політична роздробленість Русі: причини, хід і наслідки.
12. Галицько-Волинська Русь: політичний і соціально-економічний розвиток.
13. Культура Русі та Галицько-Волинської держави.
14. Українські землі у складі Великого князівства Литовського: особливості політичного і соціально-економічного розвитку.
15. Виникнення українського козацтва і Запорозької Січі.
16. Люблінська унія 1569 р. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Речі Посполитої.
17. Виникнення реєстрового козацтва у XVI ст.: причини і наслідки.
18. Розвиток культури в Україні у XIV – першій половині XVII ст.
19. Церковно-релігійна боротьба в Україні у другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. Брестська церковна унія.
20. Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої половини XVII ст.
21. Політика гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного.
22. Причини, рушійні сили, характер і початок Визвольної війни українського народу середини XVII ст.

23. Хід Визвольної війни у 1649–1653 рр. Формування державності.
24. Договір Війська Запорозького з Московським царством 1654 р. і проблема завершення Визвольної війни.
25. Українські землі у другій половині XVII ст. «Руїна».
26. Україна наприкінці XVII ст. – на початку XVIII ст. Гетьманство І. Мазепи.
27. Наступ російського уряду на автономію українських земель в першій половині XVIII ст.
28. Українське козацтво у XVIII ст. Нова Січ.
29. Українська культура у другій половині XVII ст. – XVIII ст.
30. Україна в другій половині XVIII ст. Занепад Гетьманщини. Гайдамацький рух.
31. Суспільно-політичні рухи в Україні у першій половині XIX ст. Кирило-Мефодіївське товариство.
32. Соціально-економічний розвиток українських земель в першій половині XIX ст.
33. Західноукраїнські землі наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
34. Українська культура у першій половині XIX ст. Тарас Шевченко.
35. Скасування кріпосного права в Україні. Реформи 1860 – 70-х рр. у Російській імперії та Україні.
36. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIX ст. (в межах Російської імперії).
37. Суспільно-політичний рух в Україні в другій половині XIX ст.
38. Західноукраїнські землі в другій половині XIX – на початку XX ст.
39. Україна на початку XX ст.
40. Україна в роки Першої світової війни.
41. Революційні події в Україні у 1917 – на початку 1918 р. Центральна Рада.
42. Українська держава гетьмана П. Скоропадського.
43. Боротьба за владу в Україні наприкінці 1918–1919 рр. Директорія УНР.

44. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) та обставини злуки з УНР.
45. Радянська Україна в 1920-і рр.
46. Радянська Україна в 1930-і рр.
47. Західноукраїнські землі між двома світовими війнами.
48. Початок Другої світової війни і Україна (1939–1941 рр.).
49. Воєнні дії в Україні у 1941–1944 рр.
50. Окупаційний режим і рух опору в Україні під час Другої світової війни.
51. Україна на завершальному етапі війни (1944–1945 рр.) і в перше повоєнне десятиліття.
52. Україна у другій половині 50-х – 60-ті рр. ХХ ст.
53. Дисидентський рух: основні течії та діяльність.
54. Україна в період загострення кризи радянської системи (1965–1985 рр.).
55. Початок перебудови та проведення економічних реформ.
56. Українська діаспора: причини виникнення, основні регіони.
57. Причини і обставини виникнення Української держави на початку 90-х рр. ХХ ст.
58. Соціально-економічний, політичний і культурний розвиток України на сучасному етапі.
59. Помаранчева революція та Революція гідності: перебіг і наслідки.
60. Війна російської федерації проти України 2014–2023: передумови, причини, етапи.

Методичне забезпечення

1. Мапи та схеми з історії України.
2. Мультимедійні презентації.
3. Навчальні посібники та підручники, згідно списку рекомендованої літератури.
4. Новікова Л. В. Вступ до вивчення курсу «Історія України»: метод. посібник для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету історії та філософії, спеціальності 032 "Історія та археологія"/МОН України; ОНУ імені І. І. Мечникова; факультет історії та філософії. Одеса: ОНУ, 2019. 60 с. 3,49 д. а.
URL: <http://lib.onu.edu.ua/istoricheskij-fakultet-3/>
5. Полторак В. М. Хрестоматія з історії України для здобувачів першого рівня «бакалавр» неспеціальних факультетів. Одеса : ОНУ, 2020.
6. Робоча програма навчальної дисципліни.
7. Силабус курсу.

Рекомендована література Основна

1. Бойко О. Д. Історія України. Підручник. 8-ме вид., перероб, допов. Київ : Академія, 2021. 640 с.
2. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ : Генеза, 2019. 656 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2022. 408 с.
4. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за заг. ред. д. і. н., проф. М. І. Бушина, д. і. н., проф. О. І. Гуржія. Черкаси : ЧДТУ, 2016. 644 с.
5. Литвин В. М. Історія України [Текст]: підручник / [відп. ред. В. А. Смолій]; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ : Наукова думка, 2013. 989 с.
6. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України / пер. з англ. [С. Біленький]. Київ : Критика, 2012. 446 с.
7. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. Київ : Кліо, 2022. 688 с.
8. Нариси новітньої історії України, 1991–2021; зб. ст. / ред. М. Мінаков, Г. Касьянов та М. Роджанські. Київ : Laugus, 2021. 344 ст.: табл., граф.
9. Палій О. Історія України. 3-тє вид. Київ : К.І.С., 2017. 596 с.
10. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.
11. Хмарський В. М. Історія України : конспект лекцій. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 118 с.

Додаткова

12. Бекірова Г. Півстоліття опору: кримські татари від вигнання до повернення (1941–1991 роки). Нарис політичної історії. Київ : Критика, 2017. 488 с.: фото.
13. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. Київ, 2016. Войтович Л. Галич у політичній історії Європи XI–XIV століть / Л. Войтович. Львів : Левада, 2017. 478 с.
14. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ, 2017. Історія української культури: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл./ [Ю. І. Кулагін та ін.]. Київ : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2013. 627 с.
15. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. 3-тє вид., доповн. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2016. Історія української культури. Хрестоматія: навч посіб. для студентів ВНЗ/ [Н. А. Латигіна та ін.]. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 315 с.
16. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / Відп. ред. В. Смолій; кер. авт. кол. Г. Боряк; авт. кол.: В. Головка (коорд. проекту), В. Даниленко, С. Кульчицький, О. Майборода, В. Смолій, Л. Якубова, С. Янішевський. НАН України. Інститут історії України. Київ : Ніка-Центр, 2016. 796 с.
17. Історія українського війська / авт. кол.: / М. Відейко, А. Галушка, В. Лободаєв, М. Майоров, Я. Примаченко, А. Руккас, Є. Синиця, О. Сокирко, А. Харук, Б. Черкас; кер. проекту К. Галушко; під заг. ред. В. Павлова. Громадський просвітницький проект «ЛІКВЕЗ. Історичний фронт». Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 416 с.
18. Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності. Чернівці : Книги-XXI, 2018. 320 с.
19. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет / Пер. з англ. Андрія Павлишина. Київ : Дух і літера, 2018. 560 с.
20. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі / С. Кульчицький. Книга 1. Київ : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. Київ : Темпора, 2013. 628 с.
21. Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. Київ : Центр Разумкова, 2018. 232 с.
22. Левченко Г. С. Публікації на сторінках періодичної преси другої половини XIX ст. щодо історії Імператорського Новоросійського університету (за матеріалами газети «Одесский Вестник»). *Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць V Міжнар. наук. конф., 24–25 квіт. 2015 р., Одеса / відп. ред. М. І. Михайлуца*. Одеса : ОНУ, 2015. С. 160–163.
23. Левченко Г. С. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (1865–2015): історія та сучасність / гол. ред. І. М. Коваль; Одеський нац.

- ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : ОНУ, 2015. С. 249–293 (у співавторстві з В. В. Левченком і В. М. Хмарським).
24. Левченко Г. С. Олександрівська церква Новоросійського університету: історія, персоналії, документи. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2015. 360 с. (у співавторстві з В. В. Левченком).
  25. Levchenko H. The publications in the pages of the «Odessa herald» in the second half of the XIXTH century as a historical source for the history of the imperial Novorossiia university. *Danubius. Suplemt. Economy, society, culture and politics in Southern Ukraine during the XVIIIth – XXth Centuries.* – XXXIV. Galați, 2016. P. 21–30.
  26. Нариси історії Української революції 1917–1921 років / Гол. редкол. В. А. Смолій; кер. авт. кол. В. Ф. Верстюк. Київ, 2011. Кн. 1. 390 с; Київ, 2012. Кн. 2. 464 с.
  27. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси. У двох книгах. Кн. 1. Київ : НВП «Видавництво «Наукова думка, НАН України», 2010. 734 с.; Кн. 2. Київ : НВП «Видавництво «Наукова думка, НАН України», 2011. 943 с.
  28. Україна крізь віки. У 15-ти тт. / За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ : Альтернативи, 1998-2000.
  29. Черненко О. Історія цивілізації. Україна. Том 2. Від Русі до Галицького князівства (900-1256). Харків : Фоліо, 2021. 592 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Історія України IX–XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації
URL: <http://www.litopys.org.ua>
2. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Офіційний сайт бібліотеки «Культура України». Постійна адреса:
<http://elib.nplu.org/>
4. Офіційний сайт Інституту історії НАН України. Постійна адреса:
<http://www.history.org.ua>
5. Офіційний сайт НБ ОНУ імені І. І. Мечникова. Постійна адреса:
<http://library.onu.edu.ua>
6. Офіційний сайт Одеської національної наукової бібліотеки. Постійна адреса: <http://odnb.odessa.ua/>
7. Український історичний портал URL: <http://www.history.org.ua>

**Форми контролю і методи оцінювання
(у т. ч. критерії оцінювання результатів навчання)**

Методичні рекомендації призначені для здобувачів економіко-правового факультету першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями 051 Економіка, 071 Облік та оподаткування, 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, 073 Менеджмент.

Поточний контроль:

- усний контроль: індивідуальне / фронтальне опитування за питаннями відповідної теми під час лекцій;
- робота під час семінарських занять;
- оцінювання виконання рефератів (оцінювання доповіді та презентації);

Періодичний контроль:

- оцінювання письмових робіт (есе) підготовлених після перегляду документальних передач.

Підсумковий контроль: залік.

**Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти
за різними видами роботи**

<i>Вид роботи</i>	<i>Кількість балів</i>
<i>Поточний контроль:</i>	
- Опитування індивідуальне / фронтальне за питаннями відповідної теми під час лекцій, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 2
- Робота під час семінарських занять	від 0 до 9
- Виконання рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації	від 0 до 15
<i>Періодичний контроль:</i>	
- Оцінювання письмових робіт (есе) підготовлених після перегляду документальних передач.	від 0 до 10

Загальна підсумкова оцінка визначається як сума балів за результатами поточного, періодичного або підсумкового контролю.

Критерії оцінювання роботи під час лекції:

<i>К-сть балів</i>	<i>Критерії оцінювання</i>
2	Здобувач бере активну участь в обговоренні питань під час лекції; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади
1	Здобувач іноді бере участь в обговоренні під час лекції; частково виступає і задає питання

Критерії оцінювання роботи на семінарському занятті:

К-сть балів	Критерії оцінювання
9-7	Здобувач зобов'язаний підготувати кожен пункт плану практичного заняття у повному обсязі. Відповідь має бути побудована на основі розуміння причин явища, його перебігу та наслідків. Студенти не повинні обмежуватися стислим просторікуванням, а продемонструвати системні знання з теми семінару. Вони передбачають не стільки констатацію фактів, скільки пояснення їхньої сутності. Якісна підготовка до семінарів передбачає ознайомлення з науковими або/і навчальними книгами/брошурами, науковими статтями, лекційним матеріалом, енциклопедіями, довідниками
6-4	Здобувач освіти дає об'ємну/повну відповідь на більшість питань плану заняття, доповнює відповіді інших студентів, демонструє вміння брати участь у дискусії, використовуючи наукові аргументи
3-2	Здобувач освіти дає відповідь на одне або два питання плану заняття, лише частково доповнює відповіді інших студентів
1	Здобувач присутній на занятті, але не бере участь у обговоренні питань, запропонованих викладачем згідно заявленої теми

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів, що має бути захищена на практичному занятті або під час спеціально відведених годин консультацій.

Вид роботи	К-сть балів	Критерії оцінювання результатів виконання завдань для самостійної роботи
Підготовка та захист реферату	15-12	Доповідь має самостійний характер, визначається повнотою викладу матеріалу, наявністю структури тексту, з використанням фахової літератури і джерела, обґрунтованих висновків. Вагомою частиною оцінювання якості самостійної роботи є вміння доповідача дискутувати, використовуючи виважені аргументи. Може супроводжуватися презентацією або ілюстраціями, але ця форма не є обов'язковою
	11-7	Доповідь виконана самостійно, оформлення відповідає вищезазначеним вимогам, але пропонувані висновки або не точно відповідають темі роботи, або є поверхневими, що не дає змоги зрозуміти глибину осягнення доповідачем змісту реферату
	6-1	Завдання виконано на низькому теоретичному рівні, без пояснення причин явищ, описаних у тексті, та висновків. Використана література або джерела не повною мірою відповідають обраній темі. Здобувач не демонструє розуміння предмету дискусії
	0	Завдання не виконано

Підготовка та написання есе	10-8	Здобувач подивився із запропонованого переліку передачу, присвячену обговоренню в студії історичної події, підготував розлогу відповідь у вигляді есе; у повній мірі демонструє володіння навичками наукового дослідження; виявляє самостійність у підборі, аналізі та узагальненні відповідної інформації; із розглянутої проблеми робить чіткі вірні висновки. Здобувач аналізує проблемну ситуацію з творчим підходом, використовуючи нешаблонні фрази, демонструє розгорнуте, цікаве бачення, яке відрізняється власними роздумами, висновками
	7-5	Здобувач подивився із запропонованого переліку передачу, присвячену обговоренню в студії історичної події, підготував розлогу відповідь у вигляді есе; Здобувач виконав практичне завдання, у повній мірі демонструє знання предмету вивчення, чітко описує суттєві його ознаки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки і формулює висновки
	4-1	Здобувач подивився із запропонованого переліку передачу, присвячену обговоренню в студії історичної події, підготував відповідь у вигляді есе; але недостатньо розкрив сутність, допускаючи при цьому суттєві неточності; відсутні сформовані уміння та навички дослідження і обґрунтування висновків
	0	Завдання не виконано.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-10 %). Обов'язкова присутність здобувачів на підсумковому контролі. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

Політика щодо академічної доброчесності: регламентується Кодексом академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в освітній та науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу та науковців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (<http://onu.edu.ua/uk/geninfo/official-documents>).

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим. В окремих випадках навчання може відбуватись он-лайн з використанням дистанційних технологій. Порядок та умови такого навчання регламентуються Положенням про організацію освітнього процесу в ОНУ (<http://onu.edu.ua/uk/geninfo/official-documents>). У випадку відсутності здобувача на лекції або практичному занятті він зобов'язаний відпрацювати

пропущене заняття через опитування в поза аудиторний час (час консультацій викладача). Невідпрацьовані заняття вважаються незданими і за них не нараховується оцінка в балах. У підсумку, оцінені за 100-бальною системою, знання здобувача відображаються у заліково-екзаменаційній відомості та заліковій книжці.

Розподіл балів, які отримують студенти

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ

Види навчальної роботи	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3		
	К-сть балів за одне заняття (завдання)	К-сть занять (завдань)	Сумарна к-сть балів (максимальна)	К-сть балів за одне заняття (завдання)	К-сть занять (завдань)	Сумарна к-сть балів (максимальна)	К-сть балів за одне заняття (завдання)	К-сть занять (завдань)	Сумарна к-сть балів (максимальна)
Поточний контроль на лекціях	2	3	6	2	3	6	2	4	8
Практичні заняття	9	2	18	9	1	9	9	2	18
Разом			24			15			26
Разом	65								
Оцінка самостійної роботи:									
Реферат	15	1	15						
Есе				10	1	10	10	1	10
Разом	35								
Підсумкова сума балів	100								

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Поточний та періодичний контроль										Сума балів	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3				Реферат, есе	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	35	100
2	11	11	11	2	2	11	2	11	2		
Усього за модулем 1: 24			Усього за модулем 2: 15			Усього за модулем 3: 26					

Реалізація основних завдань контролю знань здобувачів вищої освіти в ОНУ досягається системними підходами до оцінювання та комплексністю застосування різних видів контролю. Згідно з чинною в університеті системою комплексної діагностики знань здобувачів вищої освіти, з метою стимулювання планомірної та систематичної навчальної роботи, оцінка знань здійснюється за 100-бальною системою, яка переводиться відповідно у національну шкалу («зараховано», «незараховано») та шкалу європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС – А, В, С, D, E, FX, F).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	Зараховано
85 - 89	B	
75 - 84	C	
70 – 74	D	
60 - 69	E	
35 - 59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
0 - 34	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Навчальне видання

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для здобувачів економіко-правового факультету
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Електронне практичне видання

Укладач

Левченко Галина Сергіївна

В авторській редакції

Затвердж. авт. 07.03.2024. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,8 МБ. Зам. № 2759.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua